

POLICIJSKA OVLAŠĆENJA² PREMA NOVOM ZAKONIKU O KRIVIČNOM POSTUPKU

REZIME: U radu su analizirane odredbe novog Zakonika o krivičnom postupku koje se odnose na ovlašćenja policije da preduzima radnje u prethodnoj istrazi. Posebno su značajna nova rešenja: vršenje DNK analize radi utvrđivanja identiteta osumnjičenog, saslušanje svedoka od strane policije kada joj to poveri javni tužilac, uzimanje otisaka dlanova od lica za koje postoji verovatnoća da su mogla doći u dodir sa predmetima na mestu događaja, pravo ovlašćenih službenih lica policije da lica zatečena na mestu izvršenja krivičnog dela upute javnom tužiocu, a ne istražnom sudiji kao do sada.

Policija ima šira ovlašćenja pri preduzimanju određenih dokaznih radnji (uviđaj za sva krivična dela i potrebna veštačenja koja ne trpe odlaganje). U hitnim slučajevima, tj. kada postoji opasnost od odlaganja policija može i bez odobrenja javnog tužioca fotografisati osumnjičenog, uzeti otiske njegovih prstiju, narediti vršenje DNK analiza i preduzeti druge radnje potrebne za utvrđivanje identiteta. Očekuje se da će to doprineti efikasnijem radu policije u prethodnoj istrazi.

Prioritet u preduzimanju radnji u prethodnoj istrazi ima javni tužilac. Policija ima ovlašćenje da preduzima ove radnje kada joj to poveri javni tužilac. Zapisnici o saslušanju osumnjičenog od strane policije više se ne izdvajaju iz spisa i mogu se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku. Sprovođenje pojedinih radnji policija može da zabeleži i uređajima za zvučno i video snimanje, a zvučni i video snimak se prilažu zapisniku, odnosno službenoj belešci.

Prema novom Zakoniku policija je po prvi ovlašćena da obavi poligrafsko testiranje, tj. saslušanje osumnjičenog uz korišćenje uređaja za registrova-

¹ Docent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

² Čl. 30. Zakona o policiji („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 101/2005).

nje fizioloških reakcija lica koje se sasluša, kao radnju koja je u isključivoj nadležnosti policije.

Ključne reči: prethodna istraga, osumnjičeni, policija, javni tužilac, istražni sudija

Uvod

Narodna skupština Republike Srbije je dana 25. maja 2006. godine donela Zakonik o krivičnom postupku³ koji je stupio na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Službenom glasniku Republike Srbije, a trebalo je da se primenjuje od 1. juna 2007. godine. S obzirom da nisu bili ispunjeni uslovi za njegovu primenu Narodna skupština je dva puta prolongirala rok primene. Poslednjom izmenom sadržanom u članu 155. Zakonika stoji da će se isti primenjivati od 31. decembra 2010. godine. Ovako dug „vacatio legis“ nije bio dovoljan da se počne sa primenom novih zakonskih rešenja u praksi. Određene odredbe Zakonika se primenjuju od dana stupanja na snagu ovog zakonika, tj. od 10. juna 2006. godine. To su odredbe iz: čl. 107 (pitanja koja se ne smeju postavljati oštećenom ili svedoku), čl. 110 (pravila saslušanja posebno osetljivih oštećenih i svedoka), čl. 117 do 122 (odnose se na saslušanje zaštićenog svedoka, o određivanju njegovog statusa, čuvanju tajnosti njegovog identiteta u toku krivičnog postupka i u spisima) i čl. 333 do 335 (odnose se na početak glavnog pretresa iznova, prekid glavnog pretresa i pauzu tokom održavanja glavnog pretresa).

Jedna od najznačajnijih novina u Zakoniku o krivičnom postupku je *prenošenje istrage iz nadležnosti istražnog sudije u nadležnost javnog tužioca*.⁴ Međutim, naglasak u ovom radu će biti stavljen na *nova rešenja Zakonika u postupku primene policijskih ovlašćenja*. Pojam pretkrivičnog postupka je izostavljen u novom Zakoniku, mada on realno i faktički postoji i obuhvata sve one aktivnosti subjekata pretkrivičnog postupka koje prethode donošenju rešenja o sprovođenju istrage. Naše zakonodavstvo nije sadržavalo odredbe o pretkrivičnom postupku sve do stupanja na snagu Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine.⁵ Tek tada pretkrivični postupak po prvi put postaje zakonski pojam. Formalnom krivičnom postupku mora da prethodi jedan poseban postupak, upravni i kriminalistički po svojoj pravnoj prirodi, čiji je cilj da omogući pokretanje krivičnog postupka za krivična dela za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti. Sadržina tog postupka se sastoji u otkrivanju krivičnih dela, prikupljanju i obezbeđenju tragova krivičnog dela i predmeta koji mogu da

³ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 46/06, 49/07 i 122/08.

⁴ U skladu sa čl. 45. tač. 2. i čl. 270. st. 2. novog ZKP javni tužilac donosi rešenje o sprovođenju istrage i vršenjem dokaznih radnji sprovodi istragu, dok je prema čl. 242. ZKP iz 2001. godine istragu sprovodio istražni sudija na zahtev javnog tužioca.

⁵ „Službeni list SRJ“, br. 70/01 i 68/02 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/04, 85/05 i 115/05.

posluže kao dokazi, u pronalaženju učinioca krivičnog dela, sprečavanju da se on sakrije ili pobegne i na kraju, u podnošenju krivične prijave.⁶

U novom Zakoniku se susrećemo sa potpuno novim terminom „*prethodna istraga*“. Prethodna istraga je deo pretkrivičnog postupka koji podrazumeva preduzimanje određenih mera i radnji u cilju otkrivanja krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti i pronalaženje njegovog učinioca. Lice prema kome policija preduzima radnje u prethodnoj istrazi je *osumnjičeni*. Pronalaženjem osumnjičenog⁷ kao lica prema kome je pre pokretanja krivičnog postupka nadležni državni organ preduzeo neku radnju zbog postojanja *osnova sumnje*⁸ (ne osnovane sumnje) da je izvršilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti *završava se prethodna istraga*. Cilj prethodne istrage je razjašnjavanje kriminalnog događaja od stepena osnova do stepena osnovane sumnje i u tom smislu obezbeđenje obaveštenja i dokaza za pokretanje i vođenje krivičnog postupka.

Prethodna istraga

Kao što je navedeno naziv prethodna istraga je nov i do sada nepoznat u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu. Ovaj termin podseća na izviđaj kao formu prethodnog postupka po Zakoniku o krivičnom postupku iz 1954. godine.⁹ Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine poznaje ovlašćenja organa pretkrivičnog postupka. Umesto toga, novi Zakonik o krivičnom postupku (od

⁶ Grubač, M.: Krivično procesno pravo, drugo dopunjeno izdanje, „Projuris“, Beograd, 2005, str. 100.

⁷ Do Zakonika iz 2001. godine nije postojao tehnički termin za lice protiv koga je podneta krivična prijava. Upotrebljavao se opisni naziv „lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo“ (čl. 153. st. 3. Zakona iz 1976). Zakonik iz 2001. godine po prvi put definiše pojam „osumnjičeni“. To je učinjeno u članu 221. tač. 1. u kontekstu određivanja značenja zakonskih izraza. Prema čl. 22. tač. 1. novog Zakonika osumnjičeni je lice prema kome je nadležni državni organ preduzeo neku radnju zbog postojanja osnova sumnje ili osnovane sumnje da je učinilo krivično delo, a u odnosu na koje još nije doneto rešenje o sprovođenju istrage, niti je podneta neposredna optužnica.

⁸ Pod osnovima sumnje podrazumeva se početni stepen saznanja onih činjenica i okolnosti koje ukazuju na zakonsko obeležje krivičnog dela odnosno mogućeg učinioca. Osnovana sumnja je određeni stepen izvesnosti do koje se došlo na osnovu skupa određenih podataka i činjenica koje upućuju na zaključak o tome da je određeno lice izvršilac. Prilikom određivanja pojma sumnje (nižeg i višeg stepena) uzeta je u obzir kako subjektivna tako i objektivna komponenta. Subjektivna strana sumnje sastoji se u stepenu njenog saznanja, a objektivna obuhvata njenu činjeničnu podlogu. Potreba za definisanjem i razgraničenjem pojma sumnje leži u činjenici da su osnovi sumnje (o delu i učiniocu) prvi uslov za preduzimanje mera i radnji policije u prethodnoj istrazi, a osnovana sumnja prvi uslov za preduzimanje pojedinih procesnih radnji, kao i materijalni uslov za pokretanje krivičnog postupka.

⁹ Zakonik o krivičnom postupku objavljen je u „Službenom listu FNRJ“, br. 40/53, a stupio na snagu 1. januara 1954. godine. Pretrpeo je više izmena i dopuna koje su objavljene u „Službenom listu FNRJ“, br. 52/59 i 30/62 i „Službenom listu SFRJ“, br. 12/65, 23/67, 54/70 i 6/73.

čl. 255. do 267) govori o *radnjama policije u prethodnoj istrazi*, što je u stvari i tema ovog rada.

Prethodna istraga započinje merama i radnjama policije odmah po saznanju da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti. Policija je dužna da preduzme potrebne mere da se identifikuje, pronađe i uhvati učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili prikrivač ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da prikupi sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka (čl. 255. st. 1). Ako navedene odredbe uporedimo sa odredbama iz člana 225. Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine uočavamo da se više ne pominje pojam „*saučesnik*“. Pod pojmom učinilac obuhvaćen je kako izvršilac tako i saučesnik (pomagač i podstrekač). Dodaje se novi pojam „*prikrivač*“ koji do sada u ovoj odredbi Zakonika o krivičnom postupku nije postojao.

Da bi ispunila svoje dužnosti iz prethodne istrage policija preduzima radnje, počev od prikupljanja obaveštenja od građana pa do ostvarivanja uvida u dokumentaciju državnih organa, preduzeća, radnji i drugih pravnih lica. Ako uporedimo odredbu član 225. st. 2 Zakonika iz 2001. godine (ovlašćenja policije za preduzimanje potražnih radnji) sa odredbom člana 255. st. 2 novog Zakonika (radnje prethodne istrage) vidimo da je sada precizirano da se ograničenje kretanja na određenom prostoru odnosi na *ljude i vozila i da može trajati najduže šest časova*. U ranijem Zakoniku stajalo je da se kretanje na određenom prostoru može ograničiti za neophodno potrebno vreme.

Uočava se i značajna novina u pogledu načina fiksiranja ovih radnji prethodne istrage. Pored zapisnika i službene beleške (kao ranije), po novom Zakoniku sprovođenje pojedinih radnji policija može da zabeleži i *uređajima za zvučno i video snimanje*. Zvučni i video snimak se prilaže zapisniku, odnosno službenoj belešci.

U stavu 5. člana 255. novog Zakonika predviđene su radnje prethodne istrage koje su i do sada činile redovnu delatnost policije. Kad je to neophodno radi utvrđivanja istovetnosti ili u drugim slučajevima od interesa za uspešno vođenje prethodne istrage, policija može, uz prethodno odobrenje *javnog tužioca, a kada postoji opasnost od odlaganja i bez tog odobrenja*, fotografisati osumnjičenog, uzeti otiske njegovih prstiju, *narediti vršenje DNK analiza* i preduzeti druge radnje potrebne za utvrđivanje identiteta.

Citirana odredba novog Zakonika je u stvari novelirana odredba člana 231. stav 2. ranijeg ZKP. Za fotografisanje osumnjičenog i uzimanje otisaka njegovih prstiju ne traži se odobrenje istražnog sudije, kao do sada, već prethodno odobrenje javnog tužioca. Značajna novina je da u hitnim slučajevima ove radnje policija može preduzeti i bez odobrenja javnog tužioca. Prema ranijem rešenju kriminalističko-tehnička registracija osumnjičenog bila je moguća samo po prethodnom odobrenju istražnog sudije. Za svako fotografisanje osumnjičenog

i uzimanje otisaka njegovih prstiju moralo se uvek tražiti prethodno odobrenje istražnog sudije. Ovo rešenje je bilo često predmet kritike od strane policije i predstavljalo je poteškoću u njenom radu. Novo rešenje će omogućiti policiji da kada postoji opasnost od odlaganja preduzima ove radnje i bez odobrenja javnog tužioca. Očekuje se da će to doprineti efikasnijem radu policije u prethodnoj istrazi. U uslovima razvoja nauke i tehnike predviđeno je i novo rešenje – da policija može da naredi *vršenje DNK analiza*. Samo uz pismeno i obrazloženo rešenje istražnog sudije policija može javno objaviti fotografiju osumnjičenog.

U vezi sa primenom ovlašćenja *uzimanja otisaka prstiju* ili *dlanova* od lica za koja postoji verovatnoća da su mogla doći u dodir sa predmetima na mestu izvršenja krivičnog dela, ako je potrebno da se utvrdi od koga potiču (stav 6. člana 255), uočavamo da mogućnost *uzimanja otisaka dlanova* predstavlja novinu. I ovde se zahteva prethodno odobrenje javnog tužioca. Ako postoji opasnost od odlaganja ovo ovlašćenje će se primeniti i bez odobrenja javnog tužioca.

U prethodnoj istrazi policija može privremeno oduzeti predmete po odredbama člana 82. ovog Zakonika, ako postoji opasnost od odlaganja i pretresti stan, druge prostorije i lica pod uslovima predviđenim u članu 81. ovog Zakonika. Policija je dužna da privremeno oduzete predmeta odmah vrati vlasniku ili držocu ako krivični postupak ne bude pokrenut, odnosno ako u roku od tri meseca ne podnese obaveštenje o izvršenom krivičnom delu nadležnom javnom tužiocu.

Ovlašćenje da *policija može sama obaviti uviđaj ako javni tužilac nije u mogućnosti da odmah izađe na mesto događaja* je novina u ZKP. Smatra se takođe da će ovo novo rešenje doprineti efikasnijem preduzimanju ove dokazne radnje. Prema ranijem rešenju policija je mogla sama obaviti uviđaj za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do deset godina, ako istražni sudija nije u mogućnosti da odmah izađe na lice mesta. Ako istražni sudija stigne na lice mesta u toku uviđaja, on je mogao preduzeti ove radnje. Ukoliko su bili u pitanju uviđaji za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora preko deset godina policija je bila dužna samo da obezbedi takvo mesto događaja i da sačeka istražnog sudiju, koji će rukovoditi uviđajem. U toj situaciji, pre dolaska istražnog sudije policija nije bila ovlašćena ni za preduzimanje onih radnji koje ne trpe odlaganje, a koje se mogu smatrati delom uviđaja. Policija je imala obavezu da istražnom sudiji pruži potrebnu pomoć, uključujući i kriminalističko-tehničku pomoć, ali tek na zahtev istražnog sudije, što se saglasno tome odnosi i na sve radnje u okviru uviđaja kojim rukovodi istražni sudija.

Prema novom ZKP policija, takođe, može da odredi potrebna veštačenja koja ne trpe odlaganje. Raniji ZKP je predviđao da policija može sama odrediti veštačenja koja ne trpe odlaganje, osim obdukcije i ekshumacije leša, za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do deset godina.

Prema ranijem ZKP u hitne istražne radnje spadale su: pretresanje stana i lica, privremeno oduzimanje predmeta, uviđaj i veštačenje, osim obdukcije i ekshumacije leša. (član 238).

O preduzetim dokaznim radnjama iz st. 8. do 10. čl. 255. novog ZKP, policija će bez odlaganja obavestiti javnog tužioca.

U nastavku rada biće analizirane odredbe novog Zakonika koje se odnose na sledeće radnje policije u prethodnoj istrazi:

- podnošenje obaveštenja javnom tužiocu o krivičnom delu;
- prikupljanje obaveštenja od građana;
- saslušanje svedoka;
- prikupljanje obaveštenja od pritvorenika;
- saslušanje osumnjičenog;
- saslušanje osumnjičenog uz korišćenje uređaja za registrovanje fizioloških reakcija lica koje se sasluša;
- lišavanje slobode osumnjičenog od strane policije;
- privremeno zadržavanje osumnjičenog od strane javnog tužioca ili policije;
- postupanje policije prilikom zaticanja lica na mestu izvršenja krivičnog dela.

Podnošenje obaveštenja javnom tužiocu o krivičnom delu

Ovlašćena službena lica policije u prethodnoj istrazi po službenoj dužnosti preduzimaju potrebne mere i radnje. Postupajući po članu 256. ZKP policija bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 časa obaveštava javnog tužioca o postojanju osnova sumnje da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti i za koje je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna. Ako se radi o krivičnom delu za koje je propisana blaža kazna, rok u kome se obaveštava je duži – 48 časova. Policija uz obaveštenje javnom tužiocu dostavlja i zapisnike, službene beleške i sve druge originalne dokazne materijale ili njihove kopije o do tada već preduzetim radnjama u prethodnoj istrazi.

Policija je obavezna da ovako postupa tokom celokupne istrage. Ona bez odlaganja, u zakonom predviđenim rokovima od 24 odnosno 48 časova u odnosu na navedena krivična dela, obaveštava javnog tužioca o svim preduzetim radnjama. Takođe dostavlja i sva sačinjena pismena o svim preduzetim radnjama (zapisnike, službene beleške i originale ili kopije svih drugih dokaznih materijala).

Kada policija utvrdi postojanje osnova sumnje da je određeno lice učinilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, ona o tome bez odlaganja podnosi obaveštenje nadležnom javnom tužiocu. Njemu se takođe dostavljaju i zapisnici, službene beleške i originali ili kopije svih drugih dokaznih materijala.

Analizom odredbi člana 256. ZKP utvrđeno je da je na ovaj način uspostavljena uska i neposredna saradnja između policije i javnog tužioca kada postoji najmanji stepen verovatnoće (osnovi sumnje) da je izvršeno krivično delo i ko bi mogao da bude učinilac. Ovo obaveštenje javnom tužiocu o krivičnom delu je u

stvari krivična prijava protiv nepoznatog izvršioca. Na taj način je javni tužilac u stanju da izdaje obavezujuće naloge i neposrednim rukovođenjem usmerava radnje policije u prethodnoj istrazi (čl. 45. tač. 1. ZKP).

Odmah po saznanju da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti ovlašćena službena lica policije su i dalje u obavezi da rade na rasvetljavanju krivičnog dela i preduzimaju zakonom predviđene mere i radnje u cilju pronalaženja učinioča krivičnog dela. *Pronaći učinioča krivičnog dela znači doći do osnovane sumnje da je određeno lice učinilo krivično delo.* O svim preduzetim merama i radnjama odmah se obaveštava javni tužilac.

Kada primi obaveštenje policije o krivičnom delu, javni tužilac će razmotriti navode obaveštenja, a po potrebi će saslušati osumnjičenog koga nije sam saslušao. Zatim će doneti rešenje o sprovođenju istrage kada oceni da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično delo za koje se tereti pismenim obaveštenjem policije. Ako javni tužilac u roku od tri meseca od dana prijema obaveštenja, nije postupio u skladu sa čl. 273. ZKP, dužan je da odmah obavesti višeg javnog tužioca, koji će preduzeti potrebne mere. Odredbe člana 273. ZKP odnose se na postupanje javnog tužioca po krivičnoj prijavi ili obaveštenju policije – odbacivanje krivične prijave ili donošenje rešenja o sprovođenju istrage.

Prikupljanje obaveštenja od građana

Pravni osnov za primenu ovog ovlašćenja policije je čl. 257. novog Zakonika, dok je po ranijem Zakoniku policija ovu radnju preduzimala na osnovu člana 226. Upoređujući odredbe ovih propisa uočavamo da nema razlike u pravilima po kojima policija može pozivati građane radi prikupljanja obaveštenja. Postupajući po ovim odredbama policija ne može građane saslušavati u svojstvu osumnjičenog ili svedoka, osim u sledećim slučajevima:

1. ako se u toku prikupljanja obaveštenja oceni da je potrebno da se pozvani građanin sasluša kao svedok, a javni tužilac to poveri policiji (čl. 258),
2. ako u toku prikupljanja obaveštenja oceni da pozvani građanin može biti osumnjičeni (čl. 260) i
3. na zahtev ili uz pristanak lica od kojeg se prikupljaju obaveštenja u svojstvu osumnjičenog policija može obaviti njegovo saslušanje uz korišćenje uređaja za registrovanje fizioloških reakcija (čl. 261).

Prikupljanje obaveštenja od građana vrši se po pravilu u neposrednom razgovoru ovlašćenog službenog lica policije i građanina, nakon njegovog usmenog ili pismenog pozivanja, ukoliko se razgovor obavlja u službenim prostorijama policije.

U usmenom ili pismenom pozivu saopštiće se razlog pozivanja i upozorenje da neodazivanje pozivu povlači prinudno dovođenje. Ukoliko građanin nije na to bio upozoren prilikom pozivanja, on se ne može prinudno dovesti, ako se nije odazvao takvom pozivu.

Kada je u pitanju prinudno dovođenje građanina koji se nije odazvao pozivu važe odredbe koje se odnose na prinudno dovođenje osumnjičenog.

U izrazito hitnim slučajevima, može se poziv upućivati i sa naznakom „odmah“, ali u tim slučajevima se pozvano lice treba, po pravilu, kad god je to moguće, prevesti odgovarajućim prevoznim sredstvom. Po njega će se uputiti ovlašćeno službeno lice koje će pozvanom moći da objasni zašto je potrebno da se sa njim odmah obavi razgovor u službenim prostorijama. Ako pozvani građanin zahteva naknadu za stvarno nastale troškove, koje je imao odazivajući se pozivu, naknadu treba da mu isplati organ koji ga je pozvao.

Takođe, treba istaći, da prilikom preduzimanja ovih radnji mora se voditi računa da to bude vreme, mesto i način koji najviše odgovara građanima, a da se, izuzetno, kada okolnosti slučaja nalažu može postupiti i drugačije, vodeći pri tom prvenstveno računa da se ne naškodi ugledu tog lica.¹⁰

Prikupljanje obaveštenja, kao i do sada, može trajati najduže četiri sata. Međutim, ako građanin odbije da pruža obaveštenja, on se ne može zadržavati i pravilo o roku od četiri sata se u tom slučaju ne primenjuje.

Kao i ranije i u novom Zakoniku je propisano da se obaveštenja od građana ne smeju prikupljati *prinudno*. Prema novom rešenju obaveštenja se ne smeju prikupljati uz obmanu ili iscrpljivanje, a uz poštovanje ličnosti i dostojanstva građana.

Jedna od inovacija Zakonika se odnosi na pravo građanina da dođe u prostorije policije sa svojim advokatom. U tom slučaju policija će dopustiti da advokat prisustvuje prikupljanju obaveštenja od građana.

O obavljenom razgovoru se sačinjava službena beleška ili zapisnik o datom obaveštenju koji će se građaninu pročitati nakon sačinjavanja. Građanin može staviti primedbe na sadržinu službene beleške ili zapisnika. Ove primedbe se moraju uneti u belešku ili zapisnik. Ukoliko građanin zahteva, daće mu se kopija službene beleške ili zapisnika.

Građanin se može ponovo pozivati radi prikupljanja obaveštenja o okolnostima drugog krivičnog dela ili učinioca, a radi prikupljanja obaveštenja o istom krivičnom delu samo ako se dobrovoljno odazove, s obzirom da se usled neodazivanja na poziv za prikupljanje obaveštenja o krivičnom delu povodom kog je razgovor jednom obavljen, ne može prinudno dovesti.

Saslušanje svedoka u prethodnoj istrazi

ZKP iz 2001. godine nije predviđao mogućnost preduzimanja ove dokazne radnje u pretkrivičnom postupku. Ovo je novina u ZKP iz 2006. godine. Dokazna radnja saslušanje svedoka će se preduzeti ako policija u toku prikupljanja obaveštenja oceni da je potrebno da se pozvani građanin sasluša kao svedok. Policija

¹⁰ Vuković, M., Đokić, Z.: Zakonik o krivičnom postupku sa objašnjenjima osnovnih pravnih instituta i rešenja koji se tiču ovlašćenja i postupanja organa unutrašnjih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Beograd, mart 2002, str. 207.

će odmah o tome obavestiti javnog tužioca, koji može lice da sasluša u skladu sa članom 109. ZKP. Znači, javni tužilac procenjuje da li je potrebno da se pozvani građanin sasluša kao svedok.

U skladu sa čl. 258. st. 2. ZKP, javni tužilac može poveriti policiji da ona obavi saslušanje svedoka, kome javni tužilac može prisustvovati. Saslušanju svedoka će se omogućiti da prisustvuje i osumnjičeni ukoliko je poznat, sa svojim braniocem. Osumnjičeni i branilac prilikom saslušanja mogu postavljati pitanja svedoku i iznositi svoje primedbe. Misli se na osumnjičenog za krivično delo povodom čijeg se izvršenja građanin saslušava kao svedok. U slučaju da postoji opasnost od odlaganja ili to nije moguće iz drugih važnih razloga, neće se omogućiti ovim licima da prisustvuju saslušanju svedoka.

Saslušanje građana u svojstvu svedoka mora započeti pre isteka roka od četiri sata od momenta njegovog pozivanja. O saslušanju svedoka od strane javnog tužioca ili policije sastavlja se zapisnik koji potpisuje saslušani svedok. *Ceo tok saslušanja svedoka obavljenog od strane policije, kojem nije prisustvovao javni tužilac, se beleži uređajem za zvučno i video snimanje.* Zvučni i video snimak se prilaže zapisniku o saslušanju svedoka. Javni tužilac će predložiti istražnom sudiji da on preduzme ovu dokaznu radnju, ukoliko se za to steknu uslovi iz čl. 258. st. 6. ZKP. To se odnosi na postojanje opasnosti da se građanin usled starosti, bolesti ili drugih važnih razloga ne bi mogao saslušati na glavnom pretresu. Ako se istražni sudija ne složi sa predlogom javnog tužioca, odluku o tome donosi vanraspravno veće nadležnog suda.

Zapisnik o saslušanju svedoka tokom prethodne istrage, kao i zvučni i video snimak o preduzetoj radnji, *ne izdvajaju se iz spisa i mogu se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.* Vidimo da je odredba čl. 258. st. 8. ZKP veoma značajna. Ona omogućuje korišćenje blagovremeno obezbeđenih dokaza. Tako će se u krivičnim spisima ravnopravno sa zapisnikom o saslušanju svedoka od strane javnog tužioca i istražnog sudije naći i zapisnik o saslušanju svedoka od strane policije. Radi izvršavanja ove zakonske obaveze policija će morati da se stručno osposobljava.

Prikupljanje obaveštenja od pritvorenika

Pravni osnov za primenu ovog ovlašćenja sadržan je u članu 259. novog ZKP. Na osnovu ovog člana policija u prethodnoj istrazi izuzetno, kada joj to poveri javni tužilac, može prikupljati obaveštenja od lica koja se nalaze u pritvoru, ako je to potrebno radi otkrivanja ili razjašnjavanja drugih krivičnih dela i učinilaca. Zakonikom iz 2001. godine ovo ovlašćenje su imali samo organi unutrašnjih poslova (226. st. 10). Ova obaveštenja se mogu prikupljati po odobrenju istražnog sudije, sudije pojedinca, odnosno predsednika veća.

Pravo da prikuplja obaveštenja od pritvorenika ima prvenstveno javni tužilac koji preduzimanje ove radnje može poveriti policiji. U pogledu vremena i mesta na kome se prikupljaju obaveštenja nema razlike u zakonskim rešenjima novog i

ranijeg ZKP. Za vreme prikupljanja obaveštenja u zavodu prisustvuje istražni sudija pojedinac ili predsednik veća koji odobrava ovu radnju, ili sudija koga on odredi.

Prikupljanju ovih obaveštenja ima pravo da prisustvuje i branilac okrivljenog, ako to zahteva pritvorenik. Prikupljanje obaveštenja će se odložiti do dolaska branioca okrivljenog, ali ne duže od četiri časa, a ako u tom roku branilac ne dođe, obaveštenja se mogu prikupljati i bez prisustva branioca. Ovo je nova odredba, jer raniji ZKP nije predviđao mogućnost odlaganja radnje do dolaska branioca okrivljenog.

Saslušanje osumnjičenog

Saslušanje osumnjičenog u prethodnoj istrazi je slično saslušanju osumnjičenog u prekrivičnom postupku po dosadašnjem Zakoniku. Ovu radnju mogu preduzeti policija i javni tužilac shodno odredbama Zakonika koje osumnjičenom garantuju punu zaštitu prilikom saslušanja. Preduzimanje ove radnje je prvenstveno u nadležnosti javnog tužioca. *Policija ima ovlašćenje da preduzima ovu radnju samo ako joj to javni tužilac poveri.* Do primene ovog ovlašćenja u praksi najčešće dolazi nakon pozivanja građanina radi prikupljanja obaveštenja.

Ako policija u toku prikupljanja obaveštenja oceni da pozvani građanin može biti osumnjičen, dužna je da ga odmah obavesti da se smatra osumnjičenim. Takođe će ga obavestiti i o delu za koje se tereti i osnovama sumnje. Poučiće ga da ima pravo da ne mora da daje nikakve izjave, niti da odgovara na postavljena pitanja, kao i da se sve njegove izjave mogu upotrebiti kao dokaz protiv njega u krivičnom postupku. Osumnjičeni se obaveštava o pravu da uzme branioca¹¹ koji će prisustvovati njegovom daljem saslušanju. Ako je angažovao branioca ili se radi o slučaju obavezne stručne odbrane, osumnjičeni nije dužan da bez branioca odgovara na postavljena pitanja. U slučaju zadržavanja predočiće mu se prava propisana u članu 5.¹² zakonika i omogućiti korišćenje prava propisanih u članu 263. stav 1. zakonika¹³.

¹¹ Do ZKP iz 2001. godine osumnjičeni u prekrivičnom postupku nije imao pravo na branioca.

¹² Pravo na odbranu okrivljenog (član 5 ZKP): (1) Okrivljeni će se pre prvog saslušanja upozoriti da sve što izjavi može biti upotrebljeno kao dokaz protiv njega. (2) Okrivljeni već na prvom saslušanju mora biti obavešten o delu za koje se tereti i o dokazima na kojima je zasnovana optužba. (3) Okrivljeni ne sme biti primoran da svedoči protiv samog sebe ili da prizna krivicu. (4) Okrivljeni mora imati mogućnost da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznese sve činjenice i dokaze koji mu idu u prilog. (5) Okrivljenom se mora obezbediti dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane. (6) Okrivljeni ima pravo da se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca, koga sam izabere iz reda advokata i koji može prisustvovati njegovom saslušanju. (7) Pre prvog saslušanja, okrivljeni će se poučiti o pravu da uzme branioca i da branilac može prisustvovati njegovom saslušanju. (8) Okrivljeni ima pravo da mu sud postavi branioca onda kad je to određeno ovim zakonom. (9) Osumnjičeni ima pravo na branioca u skladu sa ovim zakonikom.

¹³ Saslušanje osumnjičenog dovedenog istražnom sudiji (čl. 263): (1) Istražni sudija dužan je da osumnjičenom, koji mu je doveden, odmah saopšti da može uzeti branioca i omogućiti mu da u

Javni tužilac i policija mogu i pozivati osumnjičenog. Poziv mora da sadrži upozorenje iz st. 1. čl. 260. ZKP.

Nakon ovoga policija o potrebi saslušanja osumnjičenog obaveštava javnog tužioca. Članom 260. st. 4. predviđene su dve mogućnosti: 1. javni tužilac će zatražiti od policije da se saslušanje osumnjičenog odloži do njegovog dolaska i da se njemu omogući da sasluša osumnjičenog i 2. javni tužilac može poveriti policiji da sama obavi saslušanje osumnjičenog, kome on može prisustvovati.

Prilikom saslušanja osumnjičenog stručna odbrana nije obavezna u svim situacijama. Osumnjičeni prilikom saslušanja može uvek imati branioca, ukoliko to želi. Predviđeno je da osumnjičeni mora imati branioca ako je nem, gluv ili nesposoban da se sam uspešno brani, kao i kada se tereti za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora od preko pet godina. Ukoliko osumnjičeni sam ne uzme branioca, ili branilac ne dođe u roku od četiri časa, nakon što je osumnjičeni sa njim uspostavio kontakt, javni tužilac ili policija će osumnjičenom postaviti branioca po službenoj dužnosti, po redosledu sa spiska koji na predlog odgovarajuće advokatske komore pravi javni tužilac (čl. 260. st. 5. ZKP). Znači, u slučaju obavezne odbrane prisustvo branioca je obavezno. Uskraćivanje osumnjičenom prava na branioca, ukoliko on izrazi želju da ga angažuje ili neobezbeđivanje branioca u slučajevima obavezne odbrane, predstavlja kršenje odredaba ZKP.

Na saslušanje osumnjičenog od strane javnog tužioca ili policije primenju se odredbe ZKP koje se odnose na saslušanje okrivljenog.

O saslušanju osumnjičenog sastavlja se zapisnik koji se osumnjičenom čita i koji on potpisuje. U zapisnik se unose i sve primedbe koje je osumnjičeni dao. *Ceo tok saslušanja osumnjičenog obavljenog od strane policije, kojem nije prisustvovao javni tužilac, beleži se uređajem za zvučno i video snimanje.* Snimak mora da obuhvati ceo tok saslušanja i na njemu se moraju jasno videti sva lica koja su saslušavanju prisustvovala. Zvučni i video snimak se prilaže zapisniku o saslušanju osumnjičenog. *Zapisnik o ovom saslušanju se ne izdvaja iz spisa i može se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.*

Radi podsećanja: prema ZKP iz 2001. godine da bi se ispunili uslovi da se zapisnik o saslušanju osumnjičenog pred policijom ne izdvaja iz spisa i da se može koristiti kao dokaz u krivičnom postupku, svakom saslušanju osumnjičenog pred policijom morao je da prisustvuje advokat odnosno branilac, bez obzira za koje se krivično delo tereti. Jednostavno rečeno, prisustvo branioca je bilo obavezno i kada nisu bili ispunjeni uslovi za obaveznu odbranu (okrivljenog) već i prilikom donošenja odluke o davanju iskaza pred policijom. Znači saslušanju osumnjičenog morao je da prisustvuje branilac da bi zapisnik o saslušanju osumnjičenog mogao biti korišćen kao dokaz u krivičnom postupku. Osumnjičeni je

njegovom prisustvu, uz korišćenje telefona ili drugog elektronskog prenosioca poruka obavesti branioca neposredno ili posredstvom članova porodice ili trećeg lica čiji je identitet poznat, a ako je potrebno, istražni sudija će pomoći osumnjičenom da nađe branioca.

mogao biti saslušan u odsustvu branioca, ako se izričito odrekao tog prava, a odbrana nije bila obavezna, ali se takav zapisnik izdvajao u smislu čl. 178. ranijeg Zakonika.

Saslušanje osumnjičenog uz korišćenje uređaja za registrovanje fizioloških reakcija lica koje se saslušava

Novi ZKP po prvi put predviđa saslušanje osumnjičenog uz korišćenje uređaja za registrovanje fizioloških reakcija lica koje se saslušava. Pravni osnov za primenu ovog ovlašćenja je čl. 261. ZKP i čl. 70. Zakona o policiji. Zakonom o policiji propisano je *poligrafsko testiranje*. Poligraf ili detektor laži organi unutrašnjih poslova koriste decenijama u prekrivičnom postupku. Ova radnja policije nije bila propisana zakonom, već samo internim policijskim pravilima.

U skladu sa čl. 261. ZKP saslušanje osumnjičenog putem poligrafa može da obavi samo ovlašćeno službeno lice policije kada za to budu ispunjeni određeni uslovi. Preduzimanje ove radnje nije obavezno. Obavlja se *na zahtev ili uz pristanak lica od kojeg se prikupljaju obaveštenja ili lica koje je tokom prikupljanja takvih obaveštenja steklo svojstvo osumnjičenog, odnosno koje je pozvano da bude saslušano u svojstvu osumnjičenog*. Pre saslušanja osumnjičenom se moraju saopštiti njegova prava, te njega, odnosno lice od kojeg se prikupljaju obaveštenja ovlašćeno službeno lice policije upoznaje sa radom uređaja za registrovanje fizioloških reakcija. Lice pre saslušanja daje svoju *pisanu saglasnost* da bude saslušano na takav način. Ukoliko osumnjičeni tokom saslušanja povuče svoju saglasnost, odmah se prekida njegovo saslušanje.

U stavu 4. člana 261. ZKP propisano je ograničenje, odnosno da se ovo ovlašćenje ne može primeniti prema određenim kategorijama lica.¹⁴ Takvo saslušanje se ne može primeniti ni prema licu koje nije navršilo 16 godina, dok se stariji maloletnik može saslušati samo uz saglasnost roditelja ili zakonskog zastupnika. Saslušanje može da obavi jedino stručno lice koje je posebno osposobljeno za rad sa maloletnim licima. Nakon poligrafskog saslušanja i ovlašćeno službeno lice policije i javni tužilac mogu obaviti redovno saslušanje.

Poligrafskom saslušanju osumnjičenog pred ovlašćenim službenim licem policije može prisustvovati branilac osumnjičenog, odnosno advokat lica od kojeg se prikupljaju obaveštenja i javni tužilac. Oni mogu da prate saslušanje, ali nemaju pravo da postavljaju pitanja tokom saslušanja i utiču na njegov tok. Po pravilu oni će se nalaziti u drugoj prostoriji koja će video vezom biti povezana sa

¹⁴ 1) koje je u stanju alkoholisanosti ili pod uticajem drugih psihoaktivnih supstanci; 2) koje ima ozbiljna srčana oboljenja ili teže respiratorne smetnje; 3) koje se nalazi pod osobito teškim stresom; 4) koje je pod dejstvom lekova za smirenje; 5) koje pokazuje vidljive znake duševne bolesti, trajne ili privremene duševne poremećenosti ili je u drugom bolesnom stanju koje onemogućava saslušanje; 6) koje je teže duševno zaostalo; 7) koje trpi jak bol; 8) koje je u drugom stanju ili je porođilja.

prostorijom u kojoj se obavlja poligrafsko saslušanje. Iz odredbe st. 7. čl. 261. proizilazi da je prisustvo branioca, odnosno advokata i javnog tužioca fakultativno.

Ceo tok saslušanja može se beležiti uređajem za zvučno i video snimanje (čl. 261. st. 8. ZKP). Snimak se prilaže nalazu stručnog lica za poligrafsko saslušanje. Iz ove zakonske odredbe vidi se da ovo snimanje nije obavezno. O iskazu datom tokom saslušanja ne pravi se zapisnik, već je on sastavni deo nalaza stručnog lica za saslušanje korišćenjem poligrafa. Ovaj nalaz se ne može koristiti kao dokaz u krivičnom postupku, već ima značaj odgovarajućeg osnova podozrenja u odnosu na moguću vezu osumnjičenog, odnosno lica od kojeg se prikupljaju obaveštenja sa krivičnim delom koje je predmet prethodne istrage.

Lišavanje slobode osumnjičenog od strane policije

Ovlašćena službena lica policije mogu neko lice lišiti slobode, saglasno čl. 262. st. 1. ZKP, ako ocene da postoji bilo koji razlog predviđen u čl. 174. st. 1. ovog zakonika za određivanje pritvora. To znači da se ovo ovlašćenje može primeniti u situacijama ako postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično delo, ukoliko postoji neki od razloga za određivanje fakultativnog pritvora po članu 174. st. 1. ZKP. Više ne postoje dve vrste pritvora: obavezni i fakultativni. Prema ZKP od 2001. godine nema obaveznog pritvora. Takođe ni novi ZKP ne propisuje razloge za primenu obaveznog pritvora. Prema tome, i lišavanje slobode osumnjičenog od strane policije je fakultativno. To proizilazi iz formulacije čl. 262. st. 1. ZKP: „ovlašćena službena lica policije *mog*u neko lice lišiti slobode“. Ovo se odnosi i na građansko hapšenje propisano čl. 266. st. 1. ZKP: „svako ima pravo da lice zatečeno pri izvršenju krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti liši slobode“. Ovim odredbama ZKP predviđena je mogućnost, odnosno pravo određenih subjekata da primene ovlašćenje lišavanje slobode, ali ne i njihova obaveza.

Lice lišeno slobode mora se bez odlaganja sprovesti nadležnom istražnom sudiji. Prilikom dovođenja, ovlašćeno službeno lice policije će obavestiti istražnog sudiju o razlozima i vremenu lišenja slobode. Ako je zbog neotklonjivih smetnji sprovođenje lica lišenog slobode trajalo duže od osam časova, ovlašćeno službeno lice policije dužno je da istražnom sudiji ovakvo zakašnjenje posebno obrazloži, o čemu će istražni sudija sačiniti zapisnik. Istražni sudija će u zapisnik uneti izjavu lica lišenog slobode o vremenu i mestu lišenja slobode.

Uočavamo da se lice lišeno slobode i dalje sprovodi istražnom sudiji, a ne javnom tužiocu. Odmah posle saslušanja, istražni sudija će odlučiti da li će osumnjičenog pustiti na slobodu ili će odrediti pritvor.

Lice lišeno slobode od strane državnog organa, mora biti odmah obavešteno, na svom jeziku ili jeziku koji razume, o razlozima lišenja slobode i o svemu što mu se stavlja na teret, kao i o sledećim svojim pravima:

- 1) da nije dužno ništa da izjavi i da sve što izjavi može biti upotrebljeno kao dokaz protiv njega;
- 2) da uzme branioca po svom izboru;
- 3) da neometano opšti sa braniocem;
- 4) da branilac prisustvuje njegovom saslušanju;
- 5) da zahteva da se o vremenu, mestu i svakoj promeni mesta lišenja slobode, bez odlaganja obaveste lica po njegovom izboru, kao i diplomatsko-konzularni predstavnik države čiji je državljanin odnosno predstavnik odgovarajuće međunarodne organizacije, ako se radi o izbeglici ili licu bez državljanstva;
- 6) da ako je stranac ili lice bez državljanstva, neometano opšti sa diplomatsko-konzularnim predstavnikom, odnosno predstavnikom međunarodne organizacije;
- 7) da ako ne zna jezik koji je u službenoj upotrebi, može sudu upućivati podneske na svom jeziku;
- 8) da zahteva u svako doba i o njegovom trošku da ga bez odlaganja pregleda lekar po njegovom izboru, a ako on nije dostupan, po izboru organa lišenja slobode;
- 9) da pokrene postupak pred sudom radi ispitivanja zakonitosti lišenja slobode;
- 10) da zahteva naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode.¹⁵

Smisao lišenja slobode, po osnovu čl. 262. Zakonika je obezbeđenje prisustva osumnjićenog radi dovođenja nadležnom istražnom sudiji. Lišenje slobode, po ovom osnovu, ne preduzima se radi sprovođenja nekih drugih radnji prema osumnjićenom obzirom da je utvrđena izrićita obaveza policije da lice lišeno slobode, bez odlaganja, sprovedu nadležnom istražnom sudiji. Rok od 8 sati, koliko najduže može trajati lišenje slobode osumnjićenog, namenjen je za njegovo sprovođenje do nadležnog istražnog sudije, ali ne i za preduzimanje nekih drugih radnji.

O lišenju slobode, policija ne donosi posebno rešenje, već sačinjava odgovarajući izveštaj o lišenju slobode u koji unosi vreme i mesto lišenja slobode, upozorenja data osumnjićenom u skladu sa njegovim pravima iz čl. 7. Zakonika, kao i vreme dovođenja lica istražnom sudiji i naziv suda kome se lice dovodi, odnosno kome je akt o dovođenju naslovljen.

Ukoliko ima potreba za preduzimanje nekih drugih radnji prema osumnjićenom, nakon njegovog lišenja slobode, predviđen je institut privremenog zadržavanja osumnjićenog od stane javnog tužioca ili policije u prethodnoj istrazi iz čl. 264. Zakonika.

¹⁵ čl. 7. Zakonika o krivićnom postupku iz 2006. godine.

Privremeno zadržavanje osumnjičenog od strane javnog tužioca i policije

Kao i lišavanje slobode, ovo je mera za obezbeđenje prisustva osumnjičenog u prethodnoj istrazi. Privremeno zadržavanje osumnjičenog u prethodnoj istrazi mogu da primene javni tužilac i policija. Prema ranijem Zakoniku (čl. 229) ovo je bilo policijsko ovlašćenje. Po novom zakoniku *prioritet u primeni ovog ovlašćenja ima javni tužilac*. To je novo rešenje u zakoniku. Ova mera se može primeniti prema dve kategorije lica: prema osumnjičenom koji je lišen slobode (čl. 262. st. 1) i prema građaninu za koga policija u toku prikupljanja obaveštenja oceni da može biti osumnjičeni (čl. 260). Ova lica, javni tužilac i policija mogu izuzetno, a najduže 48 časova od časa lišenja slobode, odnosno odazivanja na poziv, privremeno zadržati ukoliko postoji neki od razloga za određivanje pritvora iz čl. 174. st. 1. ZKP.

O privremenom zadržavanju javni tužilac ili policija bez odlaganja, a najkasnije u roku od dva časa, donose i zadržanom licu odmah uručuju pismeno i obrazloženo rešenje. U rešenju moraju biti navedeni krivično delo za koje se osumnjičeni tereti, osnovi sumnje, razlog zadržavanja, dan i čas lišenja slobode ili odazivanja pozivu, kao i vreme početka zadržavanja osumnjičenog.

Vreme početka zadržavanja, od kada teče 48 sati, koliko zadržavanje može najviše trajati, računa se od momenta kada je osumnjičeni lišen slobode (čl. 262. st. 1), odnosno od momenta kada je osumnjičeni po pozivu pristupio u prostorije policije (čl. 260. st. 3) ili od kada je pozvani građanin radi prikupljanja obaveštenja o obavešten da se smatra osumnjičenim (čl. 260. st. 1).

Protiv rešenja o zadržavanju osumnjičeni i branilac imaju pravo žalbe koja se odmah dostavlja istražnom sudiji. Istražni sudija je dužan da o žalbi odluči u roku od četiri časa od prijema žalbe. Izjavljena žalba ne zadržava izvršenje rešenja o zadržavanju. Ukoliko istražni sudija po žalbi odluči da zadržano lice treba pustiti na slobodu, lice se mora pustiti na slobodu odmah po dostavljanju odluke istražnog sudije javnom tužiocu ili policiji u zavisnosti ko je doneo rešenje o zadržavanju.

O zadržavanju osumnjičenog odmah se obaveštava istražni sudija, koji može zahtevati da mu se zadržano lice odmah privede (čl. 264. st. 4.). Odmah podrazumeva momenat donošenja rešenja o zadržavanju, a praktično znači da se istražnom sudiji obaveštenje o zadržavanju lica mora uputiti najkasnije u roku predviđenom za donošenje rešenja o zadržavanju, odnosno u roku od 2 sata od momenta zadržavanja. Drugim rečima, istovremeno se sačinjavaju rešenja o zadržavanju i pismeni akt kojim se istražni sudija obaveštava o zadržavanju lica. Istražnog sudiju o zadržavanju lica moguće je obavestiti telefonom o čemu se sačinjava službena beleška, ostaje obaveza da se o zadržavanju lica istražni sudija obavesti i pismenim putem na opisan način (kurirskom poštom).

Osumnjičeni koji je privremeno zadržan ima pravo na branioca čim javni tužilac ili policija donese rešenje o zadržavanju. Javni tužilac ili policija dužni su da osumnjičenom odmah saopšte da ima to pravo. Oni su dužni da osumnjičenom omoguće da u njihovom prisustvu, uz korišćenje telefona ili drugog elektronskog prenosioca neposredno ili posredstvom članova porodice ili trećeg lica čiji je identitet poznat, nađe branioca. Znači, oni su dužni da osumnjičenom pomognu da nađe branioca. Ako osumnjičeni sam ne obezbedi branioca, obezbediće ga javni tužilac ili policija po službenoj dužnosti, po redosledu sa spiska koji, na predlog odgovarajuće advokatske komore, pravi javni tužilac. Saslušanje osumnjičenog odložiće se do dolaska branioca, a najduže šest časova. Ako ni do tada prisustvo branioca ne bude obezbeđeno, osumnjičeni će se pustiti na slobodu ili bez odlaganja sprovesti istražnom sudiji. Praktikuje se da se osumnjičeni sprovede istražnom sudiji koji ga može saslušati u istom svojstvu. Saslušanje osumnjičenog koji je zadržan sprovodi se u skladu sa čl. 260. ZKP. Kao što je na početku navedeno, privremeno zadržavanje osumnjičenog je mera za obezbeđenje ovog subjekta u prethodnoj istrazi.

Postupanje policije prilikom zaticanja lica na mestu izvršenja krivičnog dela

I u dosadašnjim zakonicima – zakonima o krivičnom postupku bilo je propisano ovo ovlašćenje policije.¹⁶ Zakonikom iz 2001. godine (čl. 231. st. 1) bilo je regulisano da ovlašćena službena lica organa unutrašnjih poslova imaju pravo da lica zatečena na mestu izvršenja krivičnog dela upute istražnom sudiji ili da ih zadrže na mestu izvršenja krivičnog dela do njegovog dolaska, ako bi ta lica mogla da daju podatke važne za krivični postupak i ako je verovatno da se njihovo saslušanje docnije ne bi moglo izvršiti ili bi bilo skopčano sa znatnim odugovlačenjem ili drugim poteškoćama.

Pravni osnov za primenu ovog ovlašćenja je čl. 267. novog ZKP. U smislu pomenutog člana *ovlašćena službena lica policije imaju pravo da lica zatečena na mestu izvršenja krivičnog dela upute javnom tužiocu ili da ih zadrže na mestu izvršenja krivičnog dela.*

Lica mogu biti upućena javnom tužiocu ili zadržana na mestu izvršenja krivičnog dela samo ako su ispunjena dva uslova: a) *da ta lica mogu dati važne podatke za krivični postupak i b) da je verovatno da se njihovo saslušanje docnije ne bi moglo izvršiti ili bi bilo skopčano sa znatnim odugovlačenjem ili drugim poteškoćama.* Ova dva uslova moraju biti ispunjena kumulativno. Postojanje samo jednog uslova ne daje pravo na upućivanje odnosno zadržavanje. Zadržavanje ovih lica na mestu izvršenja krivičnog dela ne može trajati *duže od šest časova.*

¹⁶ Čl. 144. st. 1. Zakonika o krivičnom postupku iz 1954. godine i čl. 152. st. 1. Zakona o krivičnom postupku iz 1977. godine.

O tome koja će se lica zadržati odlučuje policija, ali o tome ne donosi nikakvu formalnu odluku. Najčešće se na mestu izvršenja krivičnog dela zadržavaju lica na proputovanju kroz našu zemlju, naši građani na privremenom radu u inostranstvu, kao i druga lica čija profesija i način života ukazuju da bi njihovo kasnije saslušanje bilo nemoguće ili veoma teško ostvarljivo.

Ako policija oceni da u roku od šest sati javni tužilac neće moći da stigne na lice mesta, policija može zadržana lica uputiti na mesto gde se nalazi javni tužilac, kako bi ih ovaj saslušao. Lica će se uputiti javnom tužiocu i kada ovaj, obavešten o potrebi saslušanja zadržanih lica, odgovori da nije u mogućnosti da izađe na mesto događaja. Kada se lice samo upućuje javnom tužiocu, upozoriće se da je dužno da mu se odmah ili u određenom roku javi i upoznaće se sa razlozima upućivanja. Izraz „uputiti“ treba shvatiti kao nalog građaninu od strane policije da sam ode javnom tužiocu. Međutim, prema ovom licu se ne može primeniti ovlašćenje dovođenje. Iz policijske prakse poznato je da jedan broj lica upućenih da sami odu javnom tužiocu tamo i ne dođu.

Upućena, odnosno zadržana lica javni tužilac može da sasluša kao svedoke u prethodnoj istrazi (čl. 258. ZKP) na mestu događaja ili u svojim službenim prostorijama, zavisno od toga da li je javni tužilac izašao na mesto događaja ili su mu lica upućena.

U prethodnoj istrazi, uslove za saslušanje u svojstvu svedoka ispunjavaju i teško telesno povređena lica za koja se pretpostavlja da neće doživeti sprovođenje krivičnog postupka. To su najčešće učesnici u saobraćaju, očevici događaja ili druga lica koja su zadobila teške telesne povrede u saobraćajnom udesu ili na drugi način. Zbog zadobijenih povreda ta lica se odmah upućuju u bolnicu radi ukazivanja pomoći. Iz policijske prakse poznato je da se često zaboravljalo da se o potrebi saslušanja ovih lica obavesti istražni sudija, koji je po do sada važećem ZKP ovlašćen da ih sasluša. Sa tim licima se jedino obavljao informativni razgovor i sastavljala službena beleška, što je bilo nedovoljno. Neophodno je da se sasluša i ovo lice u svojstvu svedoka, ukoliko je u mogućnosti da da iskaz. To iz razloga što je verovatno da se njegovo saslušanje docnije ne bi moglo izvršiti, kako glasi i zakonska formulacija. Ako zadržano lice zatraži potvrdu o zadržavanju, potvrdu će mu izdati policija (ukoliko javni tužilac nije stigao) odnosno javni tužilac kada obavi saslušanje.

Zaključak

Novi Zakonik o krivičnom postupku trebalo je da se primenjuje od 1. juna 2007. godine. Ovaj rok je izmenjen tako da će se navedeni propis primenjivati od 31. decembra 2010. godine. Ovo govori da nova zakonska rešenja zahtevaju duži „vacatio legis“ da bi se svi procesni subjekti pripremili za njihovo sprovođenje. To se odnosi i na policiju koja je ovlašćena da preduzima određene mere i radnje u prethodnoj istrazi.

Prethodna istraga je potpuno nov i do sada nepoznat termin u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu. Njome bi trebalo da budu obuhvaćene sve aktivnosti policije koje predhode donošenju rešenja o sprovođenju istrage, a koje su preduzimane u postupku koji se po ranijem ZKP nazivao „pretkrivični“. Sklon sam da prihvatim stav teoretičara i praktičara da se između pretkrivičnog postupka i prethodne istrage ne može staviti znak jednakosti.

Polijska ovlašćenja zasnovana na novim zakonskim rešenjima, kao i određena šira ovlašćenja koja će policija imati pri preduzimanju radnji u prethodnoj istrazi zahtevaju od policijskih službenika poseban oprez i striktno postupanje saglasno zakonu, jer na taj način štite i sebe i svoj pravni status. Nepoznavanje i nepoštovanje pravne forme pruža idealnu šansu osumnjičenima da izbegnu odgovornost, ali isto tako može imati i dalekosežne posledice po policijske službenike.

Promene krivičnoprocesnog zakonodavstva imaće za posledicu novu ulogu policije u sistemu krivičnog pravosuđa. Ove promene zahtevaju i drugačiju organizaciju policije. Trebalo bi precizno propisati uslove koje moraju da ispunjavaju policijski službenici¹⁷ u pogledu sticanja i unapređenja odgovarajućih kriminalističkih i pravnih znanja, veština, stavova i ponašanja. Morala bi se ustanoviti obaveza stalnog usvajanja novih naučnih i tehničkih dostignuća kroz odgovarajuće programe specijalističko-stručne edukacije, što bi doprinelo povećanju efikasnosti i efektivnosti u obavljanju policijskih poslova.

Donošenjem Zakonika o krivičnom postupku zakonodavac se opredelio i za ugrađivanje novih rešenja za koja smatra da će doprineti većoj efikasnosti krivičnog postupka i povećanoj zaštiti ljudskih prava i sloboda. Rešenjima u zakoniku znatno je unapređen i zaštićen položaj, kao i prava osumnjičenog pred policijom.

U cilju poštovanja zagarantovanih prava i sloboda građana uopšte, a posebno onih prema kojima policija preduzima određene operativno-taktičke, kriminalističke, kao i druge mere na polju borbe protiv kriminaliteta neohodno je neprekidno raditi na razvijanju pozitivnih stavova policije prema građanima i njihovim pravima.

¹⁷ Koji obavljaju policijske poslove sprečavanja, otkrivanja i rasvetljavanja krivičnih dela, drugih vidova borbe protiv kriminala i otklanjanje njegovih organizovanih i drugih oblika, kao i poslove otkrivanja i hvatanja izvršilaca krivičnih dela i njihovog privođenja nadležnim organima (čl. 10. tač. 3. i 4. Zakona o policiji).

Assist. Prof. Miloš Marković, Ph.D.¹⁸

***The police authorities¹⁹ according to the
new law of criminal proceedings***

A b s t r a c t

In this paper work there are analyzed provisions of the new Law of criminal proceedings referring to police authorities to take certain actions concerning previous investigation. New decisions are of the most importance: doing the DNA analysis in order to find out the identity of the suspect, hearing witnesses in cases when the public prosecutor gives the police the charge of doing it, taking palm prints from persons likely possible to have been in a contact with the things from the incident scene, then the police officials' right to direct the persons found on the crime scene to the public prosecutor and not to the investigative judge as it has been the case till now.

The police has wider authorities by taking certain activities providing some proofs (an investigation for all criminal acts and necessary giving an expert opinion without delay). In emergency cases, that is in cases where there is a risk of delaying, the police can take a photo of a suspect, then his fingerprints, order doing the DNA analysis and take all other actions necessary for providing a suspect's identity without previous the public prosecutor's giving charge of doing these activities. It is expected that it will contribute to the police work in previous investigation being more efficient.

The public prosecutor has the priority in taking actions in previous investigation. The police has an authority to take these actions when the public prosecutor gives it the charge of taking them. The records referring to the suspect's hearing done by the police are not excluded from other records anymore and they can be used as an evidence in a criminal proceeding. The realization of particular actions can be done by using both audio and video recording machines. So, an audio or video record is added to the records or official notes.

According to the new Law of criminal proceedings, for the first time, the police has an authority to organize taking a lie-detector test, that is a suspect's hearing with the usage of devices for registering physiological reactions of a person whose hearing is taking place as an activity exclusively in the competence of the police.

Key words: previous investigation, a suspect, the police, the public prosecutor, the investigative judge

¹⁸ Assistant Professor at the Faculty of law of the Business Academy in Novi Sad

¹⁹ Article 30 of the Police law (The Official Herald of Republic of Serbia, number 101/2005)

Literatura

1. Vasiljević, T.: *Sistem krivićnog procesnog prava SFRJ*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, „Savremena administracija“, Beograd, 1981.
2. Vasiljević, T., Grubać, M.: *Komentar Zakonika o krivićnom postupku*, „Justinijan“, Beograd, 2005.
3. Vujović, D.: *Ovlašćenja organa unutrašnjih poslova prema Zakoniku o krivićnom postupku iz 2001. godine*, Časopis MUP R. Srbije „Bezbednost“ br. 2/02, Beograd, 2002.
4. Vuković, M., Đokić, Z.: *Zakonik o krivićnom postupku sa objašnjenjima osnovnih pravnih instituta i rešenja koji se tiću ovlašćenja i postupanja organa unutrašnjih i obrascima koji se koriste prilikom sprovođenja odgovarajućih odredbi Zakonika*, MUP R. Srbije, Beograd, 2002.
5. Grubać, M.: *Krivićno procesno pravo*, drugo dopunjeno izdanje, „Projuris“, Beograd, 2005.
6. Nikać, Ž.: *Izmene i dopune ZKP-a od posebnog znaćaja za postupanje organa unutrašnjih poslova*, Časopis MUP R. Srbije „Bezbednost“ br. 6/04, Beograd, 2004.
7. *Zakon o krivićnom postupku* („Službeni list FNRJ“, 97/48).
8. *Zakonik o krivićnom postupku* („Službeni list FNRJ“, br. 40/53, 4/57, 52/59 i 30/62 i „Službeni list SFRJ“, br. 12/65, 23/67, 54/70 i 6/73).
9. *Zakon o krivićnom postupku* („Službeni list SFRJ“, br. 4/77, 14/85, 74/87, 57/89 i 3/90 i „Službeni list SRJ“, br. 27/92 i 24/94).
10. *Zakonik o krivićnom postupku* („Službeni list SRJ“, br. 70/01 i 68/02 i „Službeni glasnik R. Srbije“, br. 58/04, 85/05 i 115/05).
11. *Zakonik o krivićnom postupku* („Službeni glasnik R. Srbije“, br. 46/2006, 49/2007 i 122/2008),
12. *Zakon o policiji* („Službeni glasnik R. Srbije“, br. 101/2005).